

Katolici i današnji socijalni smjerovi

ČOVJEK hoće spoznati istinu.¹ To je najosnovnija karakteristika njegova i najdublja oznaka njegove duhovne strukture. To hoće svaki čovjek pa i najniži, jer da ne će, čovječanstvo ne bi moglo napredovati, ono bi bilo ukočeno. To napredovanje nije ništa drugo nego formiranje svega života i životnoga djelovanja prema objavi, svijesno ili nesvijesno razumom dolazeći do principa, zakona, koji ne mogu biti protivni objavi, jer su istiniti. — Kršćani se prema zakonu: ljubi bližnjega kao samoga sebe formiraju svijesno. Neznabošci i mnogobošci nesvijesno, ali prema istom zakonu, jer zakon postoji, znali oni njega ili ne. Oni mogu doći do njega razmišljanjem, razumom.

Poiemos pater panton — borba i patnja je izvor svega napretka!

Mi znamo sasvim točno, kad Čovjek i čovječanstvo napreduje, sasvim evidentno, jer su kriteriji jasni i evidentni. Neki to vide strahovito jasno, neki osjećaju, naslućuju, ali ljudi sve više vide, osjećaju i naslućuju, i sve više ljudi vidi, osjeća i naslućuje. Što? U čemu je napredak čovjeka, u čemu je problem čovjeka, i da je sve u problemu čovjeka tj. njegovu odnosu prema Boga, bližnjemu i samome sebi. Ono gledanje, osjećanje, koje je bilo značajno za veleume kao Sokrata, Dostojevskoga i njima slične, postaje gledanje, osjećanje čovječanstva. I to već danas, a u buduću još više. Čovjek i čovječanstvo napreduje. Kako su površni oni, koji hoće dokazati, da čovječanstvo nazaduje danas, kad framasoni, socijaliste, komuniste tako jasno vide, da im je katolicizam glavni i zapravo jedini neprijatelj, i kada su im sve sile organizovane i uperene proti tome neprijatelju, danas, kad kretenski liberalizam sa svojom vodenom tolerancijom i indiferentizmom više nema *raison d'être* ni u jednoj državi. Čovječanstvo napreduje i onda, kad sotona formira svoje pozicije. Jer katolicizam postaje sve čistiji, ne onaj u Evandelju, jer on je čist, nego onaj u životu, a đavao se sve više razotkriva. Katolici će boje budućnosti, ona im je crna, a to nije opravdano, jer, kako i zašto bi đavao vodio borbu, ako je katolicizam tako slab. Nego danas katolici misle, da katolicizam, pa i čovječanstvo napreduju, ako nema borbe, ako nema sotone, ako nema napasti već ako vlada neko stanje, u kome je svima dobro. A kojom to onda

^s *Opaska uredništva:* Rado donosimo ove originalne misli o najtežim problemima sadašnjice i izvode, s kojima se u svim pojedinostima ne mora svatko složiti. A donosimo ih stoga, što su lijep primjer, kako uvjereni katolik može i mora u svojem svjetovnom nazoru da traži i nade odgovor na svako t a&jteže pitanje, što mu ga nameće njegovo doba.

zgodom misle katolici, da bi mogli nasljedovati Krista? Da li katolici misle, da je Bog izmislio kao nešto izuzetno onakovo stanje, kad je živio Krist, samo zato, da se Krist napati, a za nas treba da vlada neki posebni svijet i život, u kojem bismo se mi čudili, zašto je Krist zapravo toliko patio, i onda bismo ga u svome plemenitom i velikodušnom katolicizmu bogobojazno sažaljivali i ljutili se na Židove. Mnogi katolici smatraju danas, da imaju pravo tražiti, da im bude dobro i lijepo, i da — ako im ne može biti dobro — nema smisla biti katolikom. Ono istina, ti katolici baš ne bi točno mogli kazati, u čemu je to dobro, ali to ne znači, da se to i ne može točno vidjeti. Radnik hoće imati svagdanju i prazničku odjeću i obuću, pristojnu hranu i stan. Činovnik treba i svečanu odjeću i obuću, bolju hranu nego radnik i malo veći stan. Dakako! Mora valjda i nešto čitati pa ići u kino, kazalište. Ako je to najviši činovnik ili bogataš, tad mora imati puno cipela i kaputa, poslugu i veliki stan, potrebni naraštaj, auto, trke, kazališta, ljetovališta, inostranstvo. Bas to hoće mnogi katolici. Sasvim razumljivo, da se kod katolika, koji ru bitno vezani uz ovakovo shvaćanje, koji su u takovu shvaćanju odgojeni, katolicizam čini u opasnosti. Kako bi dobro bilo, da tih katolika nema, tih, koji misle, da valjda nije to katolicizam, da bi oni morali izgubiti život poput prvih kršćana, povlačit se u katakombe, biti bez igdje ičesa, tih, koji misle i životom evidentno pokazuju, da se Kristov život ne može na nas odnositi i ne može biti put, istina i život za nas ni sada, a ni u budućnosti. Zaista kad bi katolicizam tih katolika bio sav katolicizam, imali bismo dokaz, da je katolicizam zastao. Ne treba međutim dulje ispitivati nego samo površno promatrati drskoet i napore sotone pa imati dokaz, da katolicizam živi. Katolicizam pravi, jedini; jer na koncu nema dva ili više katolicizama nego samo onih, koji za sebe kažu da su katolici, ali borbu smatraju iudošću, dostojnom nezrele, glupe mladeži, a za sebe traže mir; za koje je borba između katolicizma i recimo komunizma, dakle jedna ozbiljna borba, siguran znak, da se svijet izopačio, da je svijet pokvaren, da će katolicizam stradati, da se treba čuvati, i ne previše isticati; koji zaboravljaju, da propast katolicizma nje vezana za njihovu osobu, a još manje za njihova materijalna dobra. Pojam je mučenika za današnjega katolika historijski pojam, nešto daleko, čudno, nerazumljivo. Dakako da za nas gospodu, perspektive današnjice predstavljaju dekadansu čovječanstva, danas, kad je Bog centar borbe, ne u knjigama, naučnim i besplodnim polemikama, koje je nekad nametnuo kukavički liberalizam, nego u surovoj borbi čovjeka sa samim sobom, kad ima da pokaže, je li katolik i to onaj pravi i jedini, koji ne vodi računa o cipelama, odjeći nego o najduhovnijem izrazu socijalnoga života, je li borac i pristaša Kristov bez kompromisa ili se ima boriti protiv Krista. Ja ne priznajem, da je čovječanstvo u dekadansi onda, kad se pristaše okupljaju tako snažno oko njega i proti njemu

uništavajući neplodnu bojažljivu gamad na svom putu. Zar onaj momenat, u kojem svjetska kultura nalazi definitivno centar interesa, kulturne, socijalne i političke borbe, definitivni odnos svojega socijalnoga, životnog razvitka prema jednoj i samo jednoj ideji, istini, s kojom moraju hoćeš ne ćeš računati i naši protivnici, jer je konačni cilj borbe, zar to nije veliki momenat? Istine, koje katolicizam nosi, postale su sadržaj pristaša i protivnika. To je tako golema stvar, to je upravo karakteristika vijeka. Samo da to što više katolika progleda. Da vidi i da osjeti, da je katolicizam borba i žrtva, i da nikad svijet ne će biti bez borbe, i da katolicizam nije borba za život, kojega bi glavna oznaka bila: blaženi mir u ograničenosti i kretenstvu, materijalnom obilju i uživanju. Mir u Kristu, kako je to nešto drugo, kako je to velika gotovost za žrtvu! Veličina ovoga vijeka postaje u golemom spoznavanju problema čovjeka, čovjeka prema samom sebi, bližnjemu i prema Bogu. Spoznanju, da je to alternativa za katolicizam ili protiv njega. I to u najpraktičnijem rješavanju svih socijalnih, svakome čovjeku blizih problema. Ovo je vijek, kojemu su već na početku htjeli dati biljeg mašinizma, mehanizma, a on će biti u razvitku ljudskoga duha najveći vijek i to baš u najočajnijem, najistiniskijem, najdubljem i najrealnijem traženju duhovnih, moralnih, religioznih, političkih, nacionalnih i socijalnih vrednota i negacija mašinizma.

Perditio tua ex te, Israel — sebe se boj najviše!

Zar ne moramo uzeti strahovit osjećaj nemoći, nemira kod vođa čovječanstva, pa makar oni bili pokvareni do bestidnosti onda, kad razmišljaju u poslovima svijeta? Ako imaju ma samo iskru iskrenosti, fakat je alternative neizbježiv.

Mi katolici imamo da se bojimo samo onih katolika, koji gledaju previše sebe, premalo Krista, previše zbog sebe, a premalo zbog Krista. Mi imamo da se bojimo samo sebe i nikoga više. Svaki drugi strah, svaka druga bojazan znak je odsutnosti ili napuštanja uvjerenja.

Kako je to važno, kako bitno!

Ta uzmite samo, što je čovjek, to glupo biće, koje se hoće naduvati do besmrtnosti! Kolike li nadutosti i kolike oholosti! To parče mesa, kojs hoće da negira duh i koje drhturi zbog nekoliko hiljada i milijona nekih papirnatih vrijednosti, koje se toliko zabrinjuje zbog nekoliko ipari cipela, kaikvoig zemljišta ili kućice, kaje se talko očajno- napreže i otima zbog titula i položaja! Koliko ima evidentnih kriterija o ispraznosti našoj. Učimo, studiramo, dakako zbog sebe i najprije zbog sebe, jer je to primarna dužnost, i onda se čovjek sve sa istom kvalifikacijom o dužnosti sav okreće oko Sebe i svojih, da na koncu umre ne došavši do koje sekundarne dužnosti. Kako je opasno postaviti i sankcionisati primat nekih dužnosti zbog samog čovjeka, da bi najveće dužnosti postale sekundarne kao da uopće ima više dužnosti od jedne i to samo jedne, po kojoj i u kojoj ima sve ostalo svoju vrijednost ili nevrijednost. Mi smo sposobni da primimo i usvojimo egocentričan individualni stav kao real-

KATOLICI I DANAŠNJI SOCIJALNI SMJEROVI

au bazu istinskoga katolicizma i da stvorimo pseudokatolicizam, kojemu Bog mora dati svoj blagoslov. Mi tražimo, ne rekavši nigdje, da Bog usvoji onaj katolicizam kao stalan i jedino moguć, koji od nas ne traži ništa — nego samo daje.

Kažu, da na zemlji živi oko 2 milijarde ljudi. Koji čovjek sebe gleda a toj relaciji ili odnosu prema svim onim kostima, koje se prevrću preoravanjem ili su nastanjene crvima? Da, ali čovjek ima i neumrlu dušu, koja mit tolikoput dobro dolazi, da pokaže, tko je on — čovjek. Čovjek, to silno biće, koje tako neumorno hoće da poveća radius kruga svoje ličnosti. Porodica, ne, ta to je krug s beskonačno malim radiusom; jedno mjesto, ne, niti država nego čitav svijet i sva pokoljenja! I što on, taj čovjek, više povećava svoj krug, biva sve manji, točka, ništica, mizerija. Čovjek bi htio, da ga vidi cijeli svijet, a svijet može da vidi samo beskrajno malu točkicu. I dogodi se interesantna stvar: taj čovjek umre pa više nije ni ta mala točkica. Čovjek sasvim naopako traži svoju neumrlost i naopako je stvara. Eno nam tipova kao što je Napoleon, kojega jedan čitav narod kuje u zvijezde, a mnogi ga obožavaju. Čovjek, kojega je ideja tražila tako strašne i tako mnogobrojne ljudske žrtve! A kakav je to tako golem razlog, koji bi mogao opravdati tolike žrtve! Toga razloga, te ideje čovječanstvo ne pozna niti može da izusti. I ne će biti nikakovo čudo, ako budu za vrijeme jednog budućeg pokoljenja Napoleon i diisseldorfski vampir spominjani u istoj knjizi. Ili Cezare Borgia.

Pa toliki silni učenjaci, filozofi, umjetnici, koji s tako visoka gledaju na obične smrtnike! Pa ipak koliko toga zna danas i obični šegrt, čega nije znato ni Plato ni Aristotel! Kad bi se geniji makar samo malo htjeli omjeriti na šegrtima tridesetoga vijeka, zar ne bi našli kraj sebe malo mjesta i za nas obične smrtnike?

Pa i mi svi, koji se ne možemo pomiriti s tim, da nam ime bude nepoznato, položaji najniži, nego se upinjemo drsko i naduto, da budemo čitav svijet. Čovjek hoće previše sebe. Zbog Boga, zbog bližnjega svoga? Ta ne, zbog sebe! Jedini razlog. I to je oznaka nesame čovjeka liberalca, kapitaliste, socijaliste, demokrate itd., nego i mnogoga katolika. Time se problem čovjeka sveo na razglabanje najniže inicijative, opkoljene i ukrašene svim onim, što ljudi shvaćaju kao odličnu masku, idejama, plemenitošću i slično, masku za najgrublji »Ja-, Odnos čovjeka prema Bogu i bližnjemu ili se uopće ne postavlja i ne rješava ili se rješava tako, da je čovjek primarna ideja, princip rjajvišega reda, iz koga sve ima da izide. Ili se čovjek sveo na problem horde, društva, države, gdje su mehanički procesi proizvodnje i potrošnje u cilju blagostanja toga čovjeka tako reći sve. Ili se konačno problem čovjeka sveo na odnos čovjeka prema Bogu, što čini domenu religija i stotinu sekta, gdje se često čovjek i društvo organizovano i neorganizovano ostavlja izvan svakog rješavanja.

Načelo sebičnosti kao voditelj socijalnih smjerova.

Tri su dakle puta i tri glavna principa za rješavanje sviju problema čovječanstva: I. vlastiti ja, čovjek kao pojedinac, II. organizovano društvo i III. Bog kao najviši princip.

KATOLICI I DANAŠNJI SOCIJALNI SMJEROVI

Svaki od ova tri u osnovi različita nazora imali su u historiji, a imaju i sada svoje predstavnike u filozofiji, književnosti, sociologiji, najsnažnije socijalne pokrete i gibanja slična u pojedinim socijalnim sistemima.

Ja gledam čitav socijalni sklop i svu historiju u ovome trojstvu. Danas nije teško prepoznati ovo trojstvo cjelokupnog individualnog i socijalnoga stanja čovječanstva.

Kad kažemo liberalizam, kapitalizam, demokratizam, onda prepoznamo prvo područje. Kad kažemo socijalizam i komunizam, fašizam, onda imamo drugo područje. Kad kažemo katolicizam prepoznamo treće područje. Posve je razumljivo, da su ovo samo najefektniji predstavnici u svakome području.

Prvo područje, koje smatram najstrašnijim, najgadnijim, najinferiornijim slikao sam tako reći neprestano.

Jer, što je kapitalizam, taj sistem beskrajne proizvodnje industrijske, gospodarske, umjetničke, književne, za kojega je glad i potreba ma u kome području najsporednija stvar, a glavno je i bitno količina novca i sličnih vrijednosti, što ih može očekivati za svoj proizvod. Kapitalizam, taj skup banaka, industrijskih poduzeća, kartela, trustova, topova, bombardera, svega naoružanja i ljudi, koji su na čelu ovome i njihovih svijesnih i nesvijesnih pomagača. Kapitalizam, koji se ne osniva na kakovu moralnom i socijalnom načelu, i kojemu manjka svaka doktrina. Njega je stvorila poduzetna materijalistička volja, omogućio liberalizam i sankcionisao demokratizam. Nosioci kapitalizma jesti poduzetni ljudi, koje ne krasi nijedna vrлина. Kroz čitav sistem kapitalizma provejava bezobzirna težnja zgrtati novac i plasirati unosno. Svaki kapitalista je sam sebi cilj kao i svaki njihov kapital. Oni ne služe ni jednoj ideji, a iskorišćuju svaku, koja im može poslužiti. Oni su zarobili novac i postali diktatori, a u ime čega? Teško je dokazati, ali ja vjerujem, da je kapital svijeta i njegova inicijativa u nemoralnim rukama. Kapitalizam je sistem, upravo diktatura beznačelnosti, liberalnoga kretentstva i materijalizovanog i korupcionističkog demokratizma. Kapitalizam ne rješava nijednoga socijalnog, nijednog individualnog problema. On se uopće ne bavi rješavanjem problema. Ako se bavi, opet je sam sebi cilj. Evo, problem razoružanja, reparacija, ratnih dugova, privredne krize ima da riješi krizu kapitalizma. Gdje je načelo, u ime kojega se sve to rješava? Političarima silom daju uloge, nameću različite ideje, mir, nacionalizam itd. i čak ih dobro plaćaju. Kao da je uopće moguće riješiti krizu kapitalizma! Tako golem broj ljudi povećava drsko i bezobzirno, kapitalistički, radius svoje ličnosti, položaja, vlasti, imovine, želja bez svakog morala i skrupula s divljačkom mržnjom prema smetnjama okoline. Kapitalizam je sramotni izraz čovjekove inicijative, koja je dobila i najorganizovaniju formu, formu imperijalističkog nacionalizma. Kapitalizam je trebao ideju u borbi sa socijalizmom i komunizmom već na koncu rata, jer je

KATOLICI I DANAŠNJI SOCIJALNI SMJEROVI

već i onima posljednjima, o kojima se dotada vodilo računa samo kao o broju, postalo jasno, da se rješavaju sasvim obični poslovi. I iskoristiše plemenitu ljubav čovjeka prema domovini, njegov plemeniti osjećaj zajedništva, osjećaj nesebičnog altruizma, pre-ariše i socijaliste, ukazavši na banke, komunizam. Kapitalisti su spasili svoje pozicije u svjetskom ratu, ali u duhu, koji ga provejava, bezobzirnog, okrutnog, a i sada ih spasavaju. Končno kapitalizam je uvijek u znaku spasavanja, jer jedna strana stalno se bori protiv druge. Recite danas jedan problem, koji ne rješava i ne postavlja jedan kapitalistički, računski, egoistički, nemoralni posao! Što je problem Amerike, azijskog i afričkog tržišta, problem Evrope nego problem kapitalizma? I nesamo mi katolici nego i oni, koji puštaju po strani duhovno-moralni sadržaj, vide propast i neodrživost kapitalističkog gospodarsko-industrijskog sistema. Bezobzirna utakmica u proizvodnji, u osvajanju tržišta, kapitalistički nacionalizam ili imperijalizam stalno se suprostavljaju. Kapitalistički sistem došao je u ćor-sokak i kao sistem, koji rješava gospodarske, industrijske, ekonomijske probleme. U svijetlu ma kojeg duhovno-moralnog pogleda kapitalizam je neodrživ. Zato je sveta dužnost svakoga čovjeka, koji ima aazor, jako moralno shvaćanje, da se bori protiv beznačajnog kapitalizma, sposobnom da svojim moćnim materijalnim sredstvima iskorišćuje poštenje, moral, ideje, i da ih blati svojom bezobzirnošću u biranju i iskorišćivanju.

Naročiti skup ljudi ustrajno podupire ovaj sistem. To su ličnosti bez osobite volje, katkad i bez osobitih sposobnosti, ni moralni, ni nemoralni, birokratski poštenu, ali koje nameću veliki autoritet. To su tako zvani stručnjaci. Samim tim, što na jednom području pokazuju veliku vještinu i razumijevanje, diže im se autoritet, i postavljaju se na mjesta, za koja nisu nikako sposobni. Možemo kazati, da danas svijetom vladaju nemoralni geniji i poštenu stručnjaci. To, što su ovakovi nemoralni tipovi zarobili svjetski kapital, razumljivo je, ako se uzmu u obzir njihove lične kvalifikacije i socijalno-kulturna površnost društva. A stručnjak je lice, koje će uz primjerenu nagradu i najvećem lošću ovakove vrste pošteno raditi. Stručnjak je osoba povjerenja za više, jer je socijalni kreten, a autoritet za niže. Možemo kazati, da su danas stručnjaci strojevi nemoralnoga kapitalizma. Teško se danas nalaze takovi ljudi, koji ta posjedovali veliku ličnu kulturu i duboku socijalnu svijest, a koliko bi im toga trebalo!

Moderna demokracija.

U isto područje s kapitalizmom stavio sam demokratizam, koji je samo politički izraz, socijalno pravno shvaćanje o pravu svakoga pojedinca da na bari privatnog vlasništva i liberalnom pojmu slobode sudjeluje u slobodnoj utakmici na svjetskom tržištu. Današnji demokratizam jest forma, kojom ljudska čeljad usvaja filozofiju liberalizma i ekonomiju kapitalizma. Feudalni kapitalizam postao je demokratski kapitalizam. Bivši rob postaje slobodan u utak-

•mici s bivšim gospodarom. Mjesto skupština visokih staleža dolazi parlamenat stranaka. Moral ostaje isti. Tome ne treba mnogo dokaza.

Skup stranaka, od kojih većinom nijedna ne zna, što hoće, ali nikako nijedna ne zna, što hoće druga, mislim po programima, koji stoje na papiru, a i inače. Može se sa sigurnošću tvrditi, da 99% članova jedne stranke nije propitalo svigiga programa, a 999 pro ir.ille jedne stranke program druge stranke. Te stranke načine parlamenat, i onda se prave vlade na temelju svih mogućih kriterija. Sad nastaje užasno zaštićivanje vlastitih ljudi, gonjenje, šikaniranje, pače i ubijanje protivničkih. Ono istina, svatko govori što hoće, piše što hoće i slično; jedno komotno zadovoljavanje i shvaćanje slobode. Moglo bi se reci malo strože današnji demokratizam je najprimitivniji oblik kulturnoga shvaćanja slobode. Interesantno, u toj zbrci milijuna katastrofalna površnost pojedina dolazi u mogućnost da ipak donekle odlučuje s onom kuglicom. Koliko je ipak značajna ona kuglica! Užas individualno-socijalne praznine. Demokratizam u današnjem svijetu zaista zadovoljava površnost i prazninu, aii nijednoga umnoiga i kulturnoga čovjeka. Ja mislim nijednoga.

Predugo bismo se zadržali, da detaljno dajem sliku kapitalističko-demokratskog nacionalizma. Spomenut ću samo Englesku, o kojem bi nam kapitalističko-demokratskom nacionalizmu najbolju sliku dala Irska i Indija. Ništa više.

Ovim, mislim, da sam jedno područje dovoljno osvijetlio, da bismo mogli shvatiti svu jednost principa: čovjek kao primarni princip.

Jednostrani altruizam kao izvor socijalnih gibanja.

Drugo područje ljudskoga shvaćanja obuhvaća socijalizam, komunizam i fašizam. Ipak nije tačno, i ja ne želim kazati, da je to jedno te isto. Jer, dok socijalizam u ovome području predstavlja doktrinu, dotle je boljševizam zapravo metoda, koja se bazira na toj doktrini. Dok socijalizam odbija nasilno sredstvo i praktički usvaja proces evolucije k socijalističkoj formi društva, boljševizam hoće svjetsku revoluciju, nasilno uzimanje vlasti kao neminovnost. Dok socijalizam usvaja suradnju s nesocijalističkim strankama u procesu evolucije, boljševizam ne priznaje nikakove stranke. Socijalizam uči, boljševizam sili. I jednom i drugom cilj je blagostanje čovjeka svakoga, uništenje klasne razlike. Kako srratra i jedan i drugi privatno vlasništvo kao uzrok svih Kcfcd-•eakosfi i svega zla u svijetu, kao vjere i Crkve, to je u pogled« ekonomskog rješavanja problema nepomirljivi protivnik kapitalizma, a u duhovno-moralnom i socijalizam i komunizam protivnici su vjere i Crkve. Makar da je i socijalizmu i boljševizmu cilj blagostanje čovjeka kaošto je i kapitalistički cilj blagostanje njegovo, ipak tu postoji kapitalna razlika. Jer kapitalista hoće blagostanje svoje, pa makar propao cijeli svjet, a socijalizam i komunizam hoće blagostanje svih ljudi u jednoj svjetskoj organizaciji država. Dok je kapitalizam u osnovi čisti egoizam, dotle

KATOLICI I DANAŠNJI SOCIJALNI SMJEROVI

je socijalizam i komunizam altruizam svoje vrste i uništenje svakoga egoizma radi blagostanja svakoga.

Moral socijalizma i boljševizma višega je reda nego moral kapitalizma. Nemoguće je odreći socijalisti i boljševiku svaki idealizam u silnoj žrtvi za opće dobro, oni posjeduju makar jedan atom onoga: ljubi bližnjega kao samoga sebe, dočim je kapitalizam bez svakoga idealizma. U boljševizmu čin učinjen proti općem dobru jest najveći grijeh, i svi su drugi manji. Ubijstvo čovjeka manji je grijeh od krade iz zajedničke trgovine ili pronevjere zajedničkog novca. Kako problem kolektivizacije zatvara krug evih ideja, a u stvari je ekonomski problem, duhovno-moralne ideje trećega područja, u kojemu je Bog primarni princip, apsolutno su isključene u socijalizmu kao doktrini, a u boljševizmu kao nasilnoj metodi.

Otkuda dolazi fašizam u istu kategoriju, u isto područje sa socijalizmom i boljševizmom? Po tome, što u svojoj doktrini ima mnogo od socijalizma, a u metodi od boljševizma, ali on nije sasvim socijalizam niti sasvim boljševizam, nego ima još bitnih elemenata, po kojima je fašizam. Fašizam je nacionalizam, ali toliko strašno i snažno agresivan, koliko boljševizam u internacionalizmu. I to kako prema vani tako i u sebi, unutar države. On hoće, da je nazor na čitav socijalni, kulturni život, ali je samo savremen i reakcionaran. Dok je socijalizmu i boljševizmu domena čitav svijet i otuda nije imperijalističan, nego im je jedna država više manje neminovno zlo, fašizam kao nacionalizam slavi autoritet države, vidi u njoj veličinu i sjaj i zbog toga je isključiv i imperijalističan. Nacionalizam u snazi države dobiva najjači izraz i sve ima njemu služiti. On ne priznaje potrebe razvitka, jer je baš sad vrijeme, koje traži fašizam. Kad ne bi fašizam bio toliko boljševiziran u metodi unutar svoje države, kad ne bi toliko stavljao države, naciju iznad pojedinca i kad ne bi bio toliko stvaran protivnik liberalizma, mi bismo morali reći, da je stvorena nova forma kapitalizma, ona forma, koja hoće da svim pojedincima, koji teže za blagostanjem kao pojedinci u slobodnoj utakmici na temelju privatnog vlasništva, omogući u zajedničkom naporu u formi države doći do cilja bez obzira na druge. A to je imperijalistički nacionalizam. Država hoće da bude organizovani predstavnik svih gadnih ciljeva pojedinaca. Ako bismo mogli to dokazati, onda je fašizam samo jedna nova forma kapitalističkog duha pojedinca, koji se, ne mogavši doći do izraza zbog toga, što ih mnogo ima drugih takovih, udružuje na naciji kao bazi otprilike jednakih pokvarenosti i inicijativa. Ako toga ne možemo dokazati, onda u fašizmu imamo polutanski socijalizam, pohitanski boljševizam, jednu savremenost, koja još hoće da prizna privatno vlasništvo, ali uz veliku opasnost za privatne vlasnike, monarhiju, ali uz veliku opasnost za monarha, volju naroda; koja jasno pokazuje, da sluša moral katolicizma, religije, koja u njemu gleda samo manje zlo. Fašizam hoće sve da ima u svojim rukama,

ali se čuva da ne uzme i ono, od čega bi se opekao. Fašizam nije nikakova ideja, nikakav princip, nikakva doktrina kraj svega toga, što on to hoće, jer ne može da daje ijedan logičan odgovor na ma koje političko, socijalno, kulturno, moralno pitanje.

Nikada jedna Italija nije bila sposobnija za socijalizam ili boljševizam nego danas, jer je organizovana bez duhovno-moralciog sadržaja. Mir s Vatikanom nije argumenat. Omladina, obučavana fašistički, dobro bi došla boljševizmu. Imperijalistički nacionalizam, ako nije samo forma gruboga egoizma, dobio ti tumačenje blagoga prelaza najprije na jaku državnu zajednicu, a onda tek, kad svaka država bude snažna, k snažnoj svjetskoj zajednici. Uistinu o fašizmu nije moguće dati sasvim određene kritike prosto stoga, jer sam fašizam luta, mnogo luta i to po svim idejama poznatim ljudskom duhu. Taj fakat se najefektnije vidi a hitlerizmu i u Mađarskoj. Lutanje i pogađanje s idejama, to je vrlo karakteristično za fašizam.

Teocentrizam katoličkog nazora o svijetu pravi je put, ali tara katolici moraju iskoristiti dinamiku. .

Treće poglavlje ljudskoga shvaćanja jest područje, u kome je primarni princip Bog. Ovo područje obuhvata mnogo vjera i sekti. Mi pripadamo tome području, i ono je za nas najvažnije, **ft** o njemu se i najviše može govoriti, ali ne uvijek dobro, nego čak i vrlo zlo. Uzmimo Indiju i nesrećnu Rusiju i osmanlijsko carstvo pa ćemo odmah vidjeti svu zaglupljenost jedne vjerske zajednice, pa ćemo odmah shvatiti, da može imati smisla rečenica, da vjera zaglupljuje i te kako strašno.

Luč napretka dugo je nosio katolicizam, dok nije toliko zarobljen kapitalizmom, da je postojalo uvjerenje a i danas postoji kod mnogih ljudi pa čak i kod nekih katolika, da je nedopušteno, opasno napadati kapitalizam, jer da je to jedini i jer je to zapravo socijalni izraz katolicizma. Dobro je, da je to u posljednjoj Enciklici istaknuto kao krivo. Nije onda čudo, da su katolici, uvjereni katolici, koji jasno vide problem čovjeka u odnosu prema Bogu, prema bližnjemu i prema sebi, ipak ostali po strani onda, kad je valjalo i kada treba kao danas rješavati najopipljivije probleme svijeta. Istina, katolici imaju ono, što je bitno i što Haj riše vrijedi, ono što manjka prokletome kapitalizmu, mehaničkom altruizmu socijalizma, sljepačkoj poslušnosti fašizma, uvjerenje, da je temelj svim tim problemima, koji se zovu socijalni, moral, koji nalazi svoju snagu i imperativ u Božjoj volji, a ne u razlozima proširenja državnoga teritorija ili razdiobe zemaljskih dobara. Katolici imaju to uvjerenje, a što dalje? Kakova djelotvornost u svim najkonkretnijim socijalnim problemima ima da proizađe? Jest, tu su katolici slobodni, to je područje, u kojem katolik može da ima različito mišljenje od drugoga katolika. Ali to nikako ne znači, da onda, ako katolici mogu u tome području

KATOLICI I DANAŠNJI SOCIJALNI SMJEROVI

inrati svoje mišljenje, ne treba ništa da misle, da onda nije vrijedno misliti. Nego mi isti, mi bismo baš htjeli imati različito mišljenje o vjerskim istinama, o dogmama i osjećamo kao pritisak to, što ne možemo stvoriti sektarstvo, a u tako golemom području slobodnog mišljenja mi nemamo što da mislimo. Pape šalju Enciklike, biskupi poslanice; jasno se kaže ljubi bližnjega svojega kao samoga sebe, radi za njega, misli, pomози, Krist je pomagao, katolici — ne mare. Ma valjda bi već bilo vrijeme, da katolici lajci počnu sa socijalnom akcijom, a ne crkveni redovi. Dakle Crkva da diže sirotišta, skloništa, domove, ustanove još uvijek; socijalisti, komunisti, Židovi i te kako u tome rade, samo mi katolici lajci tu nemamo šta da mislimo. Da, trebala bi Crkva da za svaki konkretni slučaj dade ex cathedra uputu, onda bismo se odmah našli ponukani da kažemo: a to je strašno, baš ne možemo ništa svojom glavom misliti. Crkva daje jasne «pute u temeljnim socijalnim načelima, ali hoćemo li mi htjeti «roj ili onoj, u ovoj ili onoj državi republiku ili monarhiju, više 31 manje ograničeno privatno vlasništvo, jaću ili slabiju industrijalizaciju, hoćemo li slobodno toćenje alkohola ili ograničeno ili sasvim zabranjeno, hoćemo li pijanca zatvoriti, dok se otriježni, pa ga onda tek pustiti familiji i time tobože dirnuti u porodicu, hoćemo li ovakovu ili onakovu kontrolu nad proizvodnjom i potrošnjom itd. itd., sve je nama slobodno, a na tome području, čnoi se da su katolici zatajili, i otuda mogućnost prigovora, da je katolicizam nesavremen, on, koji nosi jedini autoritet u svim tim komplikovanim poslovima kao ideja, baza, i koji naš vijek mora priznati ili kao jedini lijek ili kao jedinoga neprijatelja. Eto zar •ije upravo grijeh, toliki grijeh, da bi ga trebalo formulisati, to odsustvo duboke socijalne svijesti, socijalnoga interesa kod tolikih katolika? Što katolici misle, kako se to zapravo bude katolikom, ako nikad ne će da djelotvorno, znalački, inteligentno, svaki po svojem položaju i mogućnostima moralnim, intelektualnim, materijalnim pokažu i dokažu socijalni aktivitet u Kristovoj ljubavi? Kako to katolici misle unositi u javni život katolicizam, ako se ae mogu snaći ni u jednom pitanju socijalnoga života? Neznalački, površno, da sramote autoritet, s kojim dolaze. Katolici zaista treba da se ozbiljno prime socijalne akcije u svim stepenima i detaljima, pa makar se i razilazili. U misli i djelu!

I, Oršanić.